

NORMATYWIZM HANSA KELSENA A WSPÓŁCZESNA NAUKA PRAWA

redakcja naukowa

Adam Bosiacki

Wolters Kluwer

NORMATYWIZM HANSA KELSENA A WSPÓŁCZESNA NAUKA PRAWA

redakcja naukowa

Adam Bosiacki

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

**Publikacja powstała przy współpracy i dofinansowaniu
Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego**

Recenzent

Prof. dr hab. Leszek Leszczyński

Wydawca

Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący

Grażyna Polkowska-Nowak

Opracowanie redakcyjne

Julia Gennusa

Łamanie

JustLuk

Portret Hansa Kelsena

rys. Marianne Hausmann-Pisko, 1916

fot. Glorfindel Goldscheitel/Wikipedia

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska SA, 2017

ISBN: 978-83-8107-155-0

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Adam Bosiacki

Za i przeciw teorii Hansa Kelsena / 7

Część pierwsza

Teoria Hansa Kelsena a współczesne koncepcje prawne

Hubert Izdebski

Hans Kelsen a współczesność prawoznawstwa / 23

Dobrochna Minich

Współczesny konstytucjonalizm a czysta teoria prawa Hansa Kelsena / 46

Część druga

Normatywizm a wybrane koncepcje współczesnej polityki

Filip Ludwin

Hans Kelsen – russowski realista / 71

Stanley L. Paulson

Hans Kelsen i Carl Schmitt – narastający dysonans o kulminacyjnym punkcie w kontrowersji dotyczącej „strażnika konstytucji” / 91

Igor Zachariasz

Normatywizm Hansa Kelsena jako konwencja poznania prawa / 115

Część trzecia

**Recepcja i krytyka normatywizmu w wybranych kulturach
i systemach prawnych**

Tomasz Scheffler

Recepcja doktryny prawnej Hansa Kelsena w Niemczech / **139**

Tatiana Chauvin

Hans Kelsen we francuskiej kulturze prawnej / **165**

Marcin Kusaj, Łukasz Machaj

Recepcja normatywizmu Hansa Kelsena w Stanach Zjednoczonych / **203**

Lech Dubel

Elementy współczesnej krytyki „czystej teorii prawa” Hansa Kelsena / **228**

Zbigniew Jędrzejewski

Hans Kelsen i nauka o przestępstwie / **264**

Adam Bosiacki

For and Against Hans Kelsen's Theory / **299**

O Autorach / **309**

Adam Bosiacki

Za i przeciw teorii Hansa Kelsena

Hans Kelsen jest najbardziej znanym teoretykiem prawa XX stulecia. Dość prosta konstatacja, którą niedawno wyraziłem¹, wciąż uświadamia potrzebę odpowiedzi na pytanie, dlaczego tak się stało. By jej udzielić, trzeba przede wszystkim wyjaśnić znaczenie teorii, jej nadzwyczajność, uwarunkowania, czyli przede wszystkim wpływ, jaki wywarła na współczesną teorię i naukę prawa. Taki jest cel prezentowanej książki.

Pierwsze wydanie *Czystej teorii prawa* Hansa Kelsena ukazało się w Polsce prawie równocześnie z wydaniem niemieckim, w 1934 r. Publikacja wydania drugiego, znacznie rozszerzonego, miała natomiast miejsce w 1960 r. Jego tłumaczenie ukazało się w Polsce dopiero w 2014 r.², a po wydaniu książki – w maju tegoż roku – na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się konferencja naukowa *Normatywizm Hansa Kelsena a współczesna nauka prawa*. Prezentowana publikacja w sensie bezpośrednim stanowi efekt tej właśnie konferencji.

W XX w. i w czasach nowożytnych tworzyło bardzo wielu wybitnych teoretyków prawa. Także w Niemczech i wcześniej w Prusach, gdzie stworzono m.in. koncepcję państwa prawnego, a później pozytywizmu prawniczego, do przedstawicieli którego – jak wiadomo – Kelsen się zaliczał. Teoria Kelsena, abstrahująca od jakichkolwiek zależności między prawem a innymi

---

¹ A. Bosiacki, *Wstęp* (w:) H. Kelsen, *Czysta teoria prawa*, tłum. R. Szubert, red. A. Bosiacki, Warszawa 2014, s. 7. Prezentowany obecnie tekst w niektórych miejscach wykorzystuje wskazaną publikację, choć ma aspirację stanowić odrębną analizę koncepcji Kelsena i nie powielać, gdzie się da, dotychczasowych ustaleń autora w tym zakresie.

² Por. poprzedni przypis.

zjawiskami, była nie do pogodzenia ze wszystkimi głoszonymi poglądami na prawo: prawem natury, psychologizmem, solidaryzmem, autorytaryzmem czy nawet nauką totalitarną. Wszystkie one były nie tylko bardzo popularne, ale wręcz przeżywały rozkwit w Europie lat 30. XX w.

Paradoksalnie twórczość Kelsena w piśmiennictwie polskim nie została jeszcze dogłębnie zbadana. Uczonemu poświęcono zaledwie kilka monografii. Niektóre powstały przed wojną, jedna napisana po 1945 r. zawierała dużą dozę stalinowskiej ideologii, podobnie jak najszerze, przez wiele lat, opracowanie podręcznikowe teorii Kelsena³. Przed 1939 r. powstała książka Czesława Martyniaka⁴ na temat problematyki obowiązywania prawa w teorii Kelsena, po 1990 r. np. praca o problemie zarachowania w teorii jego normatywizmu niemieckiego⁵ czy kwestiach kontroli konstytucyjności prawa w ramach Unii Europejskiej, wprost odnosząca się do koncepcji Kelsena⁶. Wiele innych prac w języku polskim poświęconych Kelsenowi dotyczy go jedynie fragmentarycznie i dlatego też w przyszłości, mimo że teoria uznawana jest często za mocno przebrzmiałą, badania takie na pewno warto by było jeszcze podjąć w Polsce.

W prezentowanym wprowadzeniu warto w szczególności nakreślić tło teorii Kelsena w myśli prawnej, określić najważniejsze powody znaczenia tej teorii i wskazać najbardziej istotne aspekty krytyki normatywizmu.

I. W kontekście tła teorii Kelsena wymienia się przede wszystkim koncepcje takich myślicieli jak John Austin, Immanuel Kant, Rudolph von Jhering czy Georg Jellinek. Kelsen wyrósł oczywiście na gruncie myśli niemieckiej, a dokładniej – co oczywiste i już wspomniane – na gruncie niemieckiego pozytywizmu prawniczego. W swej metodzie połączył jednak pozytywizm z idealizacją prawa, tyle że prawą jako systemu, w koncepcji jak najbardziej pisanej. Motyw ten widoczny jest przede wszystkim w Kantowskim ujęciu *sein* i *sollen* oraz tzw. normatywnej siły faktu (faktu

---

³ Por. A. Bosiacki, *Wstęp...*, s. 37–39, a w szczególności J. Wróblewski, *Krytyka normatywistycznej teorii prawa i państwa Hansa Kelsena*, Warszawa 1955; G.L. Seidler, *Doktryny prawne imperializmu*, Kraków 1962, s. 73–106.

⁴ Cz. Martyniak, *Moc obowiązująca prawa a teoria Kelsena*, Lublin 1938.

⁵ M. Zalewska, *Problem zarachowania w normatywizmie Hansa Kelsena*, Łódź 2014.

⁶ A. Kustra, *Kelsenowski model kontroli konstytucyjności prawa a integracja europejska. Studium wpływu*, Toruń 2015.

prawnego), stworzonej przez G. Jellinka. Z inspiracji nim właśnie Kelsen zajął się badaniem normy prawnej, która wśród interpretatorów teorii Kelsena przed wojną została wysunięta na plan pierwszy, jako fenomen i podstawa rozumowania o prawie⁷.

Nie należy zapominać, że podstawa teorii Kelsena, czyli czysta teoria systemu prawnego i nauka o normie (normach) prawnej, została zaprezentowana w latach 1911–1934, a zatem w czasach odrodzenia prawa natury, psychologizmu czy solidaryzmu w nauce prawa. Czystość jest, jak wiadomo, według Kelsena oczyszczeniem prawa ze wszystkich podobnych teorii (z punktu widzenia prawa określanych przez Kelsena mianem metafizyki⁸), stanowiąc naukę o normie (o normach tworzących system), ale też pole do powstania – dyskutowanej również przed Kelsenem – metody formalno-dogmatycznej⁹, w której rozumowanie musi być bezwzględnie ściśle¹⁰. Normy, w tym głównie normy prawne, są zdaniem Kelsena idealnymi konstrukcjami myślowymi. Są też niezależne od wszystkich innych związków. W przyrodzie idealizm norm nie ma w ogóle odpowiednika.

Jak pisze na początku autor, *Czysta teoria prawa* „daje (tzn. powoduje) jednak teorię interpretacji” i istotnie: jak wskazano, żadna inna czysta teoria prawa nie doczekała się równie bogatych ilościowo i jakościowo interpretacji. Kelsen stworzył bowiem teorię bez odniesień, która nie sposób interpretować poprzez żadną inną koncepcję, ideę, ideologię czy doktrynę prawną. *Ipso iure* i *ipso facto* z czystej teorii prawa wynika bardzo wiele bezpośrednich niejako implikacji. Najważniejsze z nich to koncepcja relatywistycznej demokracji i możliwości badań nad nią jako nad systemem czy państwa chronionego przez prawo, system prawny – jako konglomerat wielu zjawisk – stanowiący asumpt do społecznych postaw (także np. sądowi-

⁷ L. Duarte d’Almeida, *In Canonical Form: Kelsen’s Doctrine of the „Complete” Legal Norm* (w:) *Kelsen Revisited. New Essays on the Pure Theory of Law*, ed. L. Duarte d’Almeida, J. Gardner, L. Green, Oxford–Portland 2013, s. 259 i n.

⁸ M. Niechwiej, *Hans Kelsen* (w:) *Słownik historii doktryn politycznych*, t. 3, red. M. Jaskólski, Warszawa 2007, s. 265.

⁹ Por. J. Wróblewski, *Krytyka normatywistycznej teorii prawa i państwa Hansa Kelsena*, Warszawa 1955, s. 187–188; M. Zalewska, *Problem zarachowania...*, s. 53; M. Niechwiej, *Normatywizm prawniczy* (w:) *Słownik historii doktryn politycznych*, t. 4, red. K. Chojnicka, M. Jaskólski, Warszawa 2009, s. 373.

¹⁰ M. Niechwiej, *Normatywizm prawniczy...*

Najbardziej wpływowy teoretyk prawa XX stulecia, Hans Kelsen (1881–1973), jest uczynnym, którego twórczość w piśmiennictwie polskim wciąż nie została w wystarczający sposób zbadana. Koncepcja prawa Hansa Kelsena nieustannie uświadamia potrzebę odpowiedzi na pytanie o znaczenie teorii, jej nadzwyczajność i uwarunkowania, a zatem o duży wpływ na współczesną teorię i naukę prawa. Taki jest cel prezentowanej książki.

Teoria Kelsena, zawężając prawo do jego czystej formy oraz konstrukcji swistego perpetuum mobile jako systemu, abstrahowała od jakichkolwiek zależności między prawem a innymi zjawiskami i była nie do pogodzenia z wszystkimi głoszonymi nie tylko w czasach Kelsena poglądami na prawo: prawem natury, psychologizmem, solidaryzmem, autorytaryzmem czy nawet „nauką” totalitarną. Wszystkie koncepcje były nie dość, że bardzo popularne, to jeszcze przeżywały rozkwit w Europie lat 30. XX w. To jednak Kelsen, jak nikt inny, odcisnął piętno na współczesnej nauce prawa i stał się jednym z propagatorów nowoczesnego systemu instytucjonalnej demokracji.

Publikacja jest efektem konferencji naukowej zorganizowanej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w maju 2014 r., wkrótce po pierwszym w Polsce całościowym wydaniu dzieła Hansa Kelsena *Czysta teoria prawa*. Zawiera artykuły przedstawicieli polskiej nauki prawa oraz uznanego badacza Stanleya L. Paulsona dotyczące oddziaływania myśli Kelsena na różne aspekty i gałęzie prawa, na podstawie koncepcji, jak również jej implikacje. W zamierzeniu autorów ma stać się podstawą do dyskusji nad czystą teorią prawa – przez przeciwników zwaną normatywizmem – której aspekty, jak zawsze w twórczości klasyków, są wciąż aktualne.

CENA 99 Zł (W TYM 5% VAT)

9788381071550 W01P01

ISBN 978-83-8107-155-0

9 788381 071550

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUPER.PL

WWW.PROFINFO.PL

Wolters Kluwer